

ZÁLOŽKY A SDÍLENÍ ODKAZŮ DO KNIHOVNÍCH KATALOGŮ

Jan Kaňka, Krajská knihovna Františka Bartoše Zlín

Tento příspěvek má za cíl popsat možnosti a přínosy sdílení odkazů z knihovních katalogů do prostředí *sociálních sítí* typu Facebook, MySpace ad. a služeb pro *social bookmarking*¹, jako je např. Delicious. Zmiňuje některé služby, které sdílení odkazů v těchto systémech pro uživatele velmi usnadňují a jejichž implementace je snadná z pohledu webmastera a nezávislá na typu knihovního systému. Jako příklad je v příspěvku popsána implementace služby AddThis do katalogu Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně.

Fenomén *sdílení* je jedním ze základních rysů Webu 2.0, a je tedy prvkem charakterizujícím i pojem Knihovna 2.0. Ve virtuálním světě webu lze sdílet prakticky cokoli, ať už jde o texty, obrázky, zvukové a video záznamy, software, služby ad. Všechny tyto objekty však vždy figurují v nějakém kontextu a vzájemných vztazích. A právě tyto vztahy, které jsou ve světě webu charakterizovány a realizovány hypertextovými odkazy, jsou často tím nejdůležitějším a nejcennějším, co lze sdílet a nabídnout. Ostatně, právě hypertextualita a propojenost je prazákladním rysem a funkcionalitou prostředí WWW, a byla také motivací pro jeho vznik a vývoj.

Lze říci, že téměř vše, co lze s odkazy provádět, bylo v určité podobě možné již od počátku webu. Mohli jsme odkazy posílat e-mailem – sami sobě, pro pozdější využití či jejich „archivaci“, nebo jiným – svým přátelům, kolegům apod., ve smyslu doporučení určité stránky, dokumentu či celé website. Odkazy jsme také mohli kopírovat a vkládat do různých textových dokumentů, vytvářet jejich seznamy, citace apod. A již od prvních verzí webových prohlížečů bylo také možné ukládat si odkazy v jejich prostředí jakožto záložky (bookmarks) či oblíbené položky (favourites). Jistě, ne vše bylo tak snadné, jako dnes. Textové editory nerozpoznávaly hypertextové odkazy podle jejich struktury a nedokázaly z nich vytvářet aktivní propojení. Při přechodu na jinou verzi či typ prohlížeče nebývalo běžné, aby se do nové aplikace přenesl automaticky i seznam záložek. To všechno však byly spíše technické nedostatky nežli neřešitelné problémy.

¹ Na webu se již vyskytuje i český, poněkud krkolomný (názor autora) překlad pojmu *social bookmarking* jako *sociální* či *společenské záložkování*, v tomto textu se však přidržíme původního znění v angličtině.

Způsob, jakým lze s odkazy pracovat ve sféře sociálních sítí a systémů pro social bookmarking, však dodal jejich využití naprosto nové rozměry. Uživatel, který chce založit či doporučit a sdílet odkaz na digitální objekt (webovou stránku, zprávu, video apod.), který ho zaujal, jej může jednoduše importovat do systému služby, v níž má vytvořen uživatelský účet. V závislosti na typu systému a uživatelském nastavení pak může být tento odkaz okamžitě nabídnut dalším uživatelům, kteří jej mohou šířit dál, nebo jen uložen pro další využití. Šíření odkazů v prostředí sociálních sítí může mít i komerční efekt, který je využíván pro tzv. virální marketing.

Jde-li o odkazy na stránky knihovny, a zejména do jejího online katalogu, může jít o přínos ve smyslu přitáhnutí zájmu nových uživatelů a zvýšení počtu výpůjček, ale obecně také o podporu šíření informací, vzdělávání a kultury, což k poslání knihoven neodmyslitelně patří. Sdílet se mohou odkazy na konkrétní záznamy dokumentů v katalogu (např. doporučování zajímavých knih přátelům či kolegům, tvorba seznamů literatury přečtené či naopak ke čtení), ale také odkazy na výsledky vyhledávání, na rejstříky zobrazené od určité pozice apod. Výhodou posledně zmíněných odkazů je jejich dynamika – jsou sice definovány statickým, jednou definovaným dotazem uživatele do katalogu, ale výsledky budou vždy aktuální pro daný čas, kdy se odkaz použije. V dalším textu se budeme zabývat již výhradně prostředím knihovních online katalogů.

Možností, jak sdílet odkaz nebo vytvořit záložku na konkrétní webovou stránku, má uživatel několik. První možnost, využitelná v jakémkoli případě, je zároveň nejméně pohodlná a spolehlivá – zkopírovat URL stránky (ať už se jedná o seznam nalezených výsledků či detailní záznam jednoho dokumentu), přihlásit se na svůj účet u příslušné služby a manuálně tam odkaz vložit. Kromě zdlouhavosti má tento způsob jedno značné úskalí v podobě dynamicky generovaných stránek – jejich URL často obsahuje dočasně platné údaje a po uplynutí určité doby se takový odkaz stane nefunkčním. Způsob, jakým uživateli nabídnout trvale platný odkaz – tzv. *permalink*, je v zásadě dvojí (tedy pokud to vůbec daný knihovní systém svou technologií umožňuje). Ideální je vygenerovat permalink přímo na stránku s výsledky hledání či záznamem dokumentu, kde si jej uživatel může zkopírovat nebo alespoň popsat postup jeho vytvoření v nápovědě². Některé systémy nabízejí přímo generátory trvalých odkazů podle zadaných vyhledávacích kritérií³.

² Viz např. nápovědu na serveru Národní knihovny ČR „Jak ukládat do záložek nebo do textu hyperlinky generované systémem Aleph“ (http://sigma.nkp.cz/F/?func=file&file_name=zalozky)

³ Viz např. generátor přímých vyhledávacích odkazů do Jednotné informační brány (<http://info.jib.cz/informace-pro-uzivatele/generator-primych-odkazu/generator>)

Druhou možností, jak nabídnout a usnadnit uživatelům sdílení odkazů a záložek, je funkční napojení přímo na jednotlivé sociální sítě. Prakticky jde většinou o graficky provedená tlačítka (ikony) s logem daného systému či textové odkazy, které po výběru přesměrují prohlížeč na vstupní rozhraní systému, či přímo do prostředí uživatelského účtu/profilu, pokud je v tu chvíli již uživatel přihlášen. Tento způsob je jednoduchý pro uživatele a pro programátory daného knihovního systému znamená jen nalézt a do kódu stránek katalogu implementovat výkonný skript, který přesměrování na danou službu provede. Toto řešení má však velké omezení. Není myslitelné, aby se na stránky generovaly odkazy na desítky různých sociálních sítí a služeb, které navíc vznikají a zanikají v čase. Ve výsledku pak tento způsob řešení znamená, že producent či provozovatel katalogu zvolí jen několik málo systémů a na ně odkazy vytváří. Kde však vzít jistotu, že návštěvník katalogu preferuje ty, které mu nabídneme? Opravdu náš uživatel používá právě a pouze např. Facebook, Google Bookmarks a Linkuj.cz? Anebo také Digg, Delicious, MySpace či jinou z desítek dalších?

Řešení tohoto problému nabízejí některé služby, které vývojářům a webmasterům umožňují vytvořit si tlačítko či textový odkaz, který nabídne uživateli propojení a přenos odkazu na danou stránku na mnoho sociálních sítí a služeb, tak říkajíc, „na jedno kliknutí“. Tyto služby bývají většinou zdarma a z technického hlediska jsou nezávislé na platformě webového serveru a jazyce, ve kterém jsou stránky vytvářeny. Kromě napojení na externí služby se většinou v nabídkách objevují i funkce odeslání odkazu e-mailem, tisk stránky, uložení do seznamu záložek lokálně v prohlížeči ad. Dále bude popsáno řešení s použitím služby AddThis⁴ na příkladu online katalogu Krajské knihovny Františka Bartoše (KKFB) ve Zlíně. Knihovna používá knihovní systém KPwin SQL, online katalog je vytvořen v jazyce PHP.

Služba AddThis z pohledu uživatele – návštěvníka katalogu

Chce-li si návštěvník založit či odeslat odkaz na záznam dokumentu, umístí kurzor na tlačítko *SDÍLET* a z dynamické rozbalovací nabídky služeb zvolí tu, kterou chce použít⁵. V této nabídce, která se otevírá při pouhém umístění kurzoru na tlačítko, se nachází několik předvybraných služeb. Pokud uživatel na tlačítko přímo klikne nebo zvolí z dynamické nabídky volbu

⁴ <http://www.addthis.com/>

⁵ V době psaní tohoto příspěvku bylo sdílení prostřednictvím služby AddThis implementováno v katalogu KKFB pouze v podrobném zobrazení dokumentu, sdílení odkazů na výsledky vyhledávání a do rejstříků bylo ve vývoji.

Více..., nabídne se mu výběr ze všech dostupných služeb⁶. Po výběru konkrétní služby kliknutím na její ikonu je prohlížeč v novém okně či záložce přesměrován na její vstupní rozhraní, kde se uživatel identifikuje jménem a heslem, či přímo do prostředí uživatelského účtu/profilu, pokud je uživatel aktuálně ke službě přihlášen. Další volby a akce již závisejí na funkcích a typu konkrétní služby. Např. v prostředí sítě Facebook je uživateli nabídnuto, zda chce odkaz odeslat na svůj profil nebo jako zprávu přátelům. Zobrazovaný text odkazu, který se odesílá, je tvořen titulkem stránky, ze které byl odeslán a za ním následuje krátký úsek textu ze začátku stránky. K tomuto textu má uživatel možnost připojit svůj vlastní komentář. Pokud jsou na stránce, z níž je odkaz odeslán, nějaké grafické prvky, lze je v dialogu odesílání vybrat z nabídky a připojit jako doprovodný náhled k odkazu (ideálně se nabízí např. obálka knihy, pokud je k dispozici, či logo knihovny, které je na každé stránce).

Již bylo zmíněno, že nabídka může obsahovat nejen služby sociálních sítí a social bookmarkingu, ale také další funkce. Tak je tomu i v případě služby AddThis. Velmi praktická je možnost odeslání odkazu e-mailem (prostřednictvím jednoduchého formuláře, tedy bez nutnosti použití lokálního poštovního účtu daného počítače, který uživatel v danou chvíli používá). V případě, že uživatel vlastní poštovní účet na freemailových serverech Gmail, Hotmail či Yahoo!, může si adresáta e-mailu vybrat z adresářů těchto účtů, pokud je tam má vytvořeny. Tisk stránky a přidání do lokálního seznamu záložek (oblíbených položek) jsou sice funkce běžně dostupné ve webových prohlížečích, jejich nabídky však nemusí být v ovládacích prvcích vždy k dispozici a mnoho uživatelů také prostě jen neví, kde je hledat a jak se používají⁷.

⁶ V době psaní tohoto příspěvku bylo k dispozici 46 služeb a funkcí. V přehledu jejich ikon lze buď rolovat lištou, nebo vyhledávat zápisem názvu služby do pole v záhlaví okna. V nabídce momentálně nefigurovala žádná z českých služeb, je však otázkou, jaký vývoj tyto lokální služby prodělají a zda je popularita globálních sítí typu Facebook, který u českých uživatelů zaznamenal značné zvýšení zájmu, nezatačí do pozadí. Provozovatelé služby AddThis nicméně vyzývají uživatele jejich tlačítek k doporučení dalších služeb pro zařazení do nabídky, navrhli jsme tedy službu Linkuj.cz a budoucnost ukáže, zda bude přidána.

⁷ V diskusním fóru na serveru AddThis.com zaznělo také přání z řad uživatelů, aby se v nabídce funkcí objevila také možnost odeslání odkazu na mobilní telefony ve formě krátké textové zprávy (SMS).

The screenshot shows a web browser window displaying a library catalog record. The record is for the book "Magnetova linie 1928-45" by William Allcorn and Vincent Boulanger. The record includes fields for author, publisher, physical description, and keywords. A table of copies is visible at the bottom. A red box highlights a social sharing menu that is open, showing options like "Založit v sdílení", "E-mail", "Digg", "MySpace", "Facebook", "Live", "Kniha Zor", "Obilbené", "Delicious", "Google", "Twitter", and "Více...".

Magnetova linie 1928-45
 William Allcorn ; ilustrace Jeff Vanelle & Vincent Boulanger ; [přeložil Pavel Danko]

Autor: [Allcorn, William](#)
 Další autor: [Vanelle, Jeff](#)
[Boulanger, Vincent](#)

Vydání: 1. vyd.
Nakladatelské údaje: Praha : Grada, 2007
Fyzický popis: 64 s. : il. (některé barev.), mapy, plány ; 24 cm
Edice (2): Fortifikace
ISBN: 978-80-247-1887-3 (váz.)
Název originálu: Maginot Line 1928-45

Věcné údaje
Klíčové slovo: [Magnetova linie](#)
[vojenské pevnosti](#)
[pevnostní stavitelství](#)

Místo jako předmět: [Francie](#)
Žánr / forma: [populárně-naučné publikace](#)

Exempláře

#	Knihovna	Oddělení	Lze vypůjčit	Stav	Téma
1	Ústřední knihovna	oddělení pro dospělé	domů	vypůjčeno (do 14.04.2009)	nu
2	Ústřední knihovna	oddělení pro mládež	domů	volné	nu

Příklad zobrazení podrobného záznamu dokumentu v katalogu KKFB s rozbaleným dynamickým menu pod tlačítkem služby AddThis – SDÍLET.

Služba AddThis z pohledu webmastera – vývojář

Z technického hlediska je služba AddThis realizována jako tzv. widget⁸, tedy úsek kódu vložený do HTML kódu stránky, který volá nějakou vzdálenou službu a jejím prostřednictvím vykonává nějakou akci. Získání kódu, který zobrazení a funkci tlačítka služby AddThis zajišťuje, je velmi jednoduché a je zdarma. Na serveru AddThis.com se zvolí, kde má být tlačítko

⁸ V IT oblasti se ve stejném významu setkáme s mnoha dalšími označeními jako např. *gadget*, *badge*, *snippet* ad. Označení *widget* a *gadget* patří k nejužívanějším. Do češtiny se překládají různě, nejčastěji jako *udělátko*. V tomto textu se však přidržíme označení *widget*.

umístěno (zda na obecné webové stránce či některém z nabízených blogů⁹), jak má vypadat (v tomto kroku je k dispozici výběr tlačítek s nápisy *SHARE*, *BOOKMARK*, *ADD THIS*, či jen ikona s logem služby – bílý kříž v oranžovém čtverci) a jak má fungovat (tlačítko pro sdílení a záložky nebo tlačítko pro RSS kanály). Pokud je cílem pouze získání kódu tlačítka, lze výše zmíněné volby nastavit a kód vygenerovat bez udání jakýchkoli identifikačních údajů. Ty je nutné zadat pouze tehdy, chceme-li mít v budoucnu přístup ke statistikám využití (viz dále). Vizuální podobu tlačítka, jazykovou mutaci a některé další vlastnosti lze později měnit. Výkonná část widgetu je vytvořena v jazyce JavaScript, server AddThis.com používá technologii PHP. Níže je uveden příklad vygenerovaného kódu:

```
<!-- AddThis Button BEGIN -->
<script type="text/javascript">var
addthis_pub="ID_tlacitka";</script>
<a href="http://www.addthis.com/bookmark.php?v=20"
onmouseover="return addthis_open(this, '', '[URL]', '[TITLE]')"
onmouseout="addthis_close()" onclick="return addthis_sendto()">
</a>
<script type="text/javascript"
src="http://s7.addthis.com/js/200/addthis_widget.js"></script>
<!-- AddThis Button END -->
```

Proměnné URL a TITLE se ve výchozím nastavení, které je uvedeno výše, naplní při odeslání aktuálními hodnotami z kódu příslušné stránky. Pokud však katalog používá v URL stránce např. identifikátory relací (session ID) či jiné dočasně platné řetězce, nebyl by takový odeslaný odkaz dlouhodobě platný. Pro úspěšné fungování v knihovním katalogu je tedy naprosto zásadní, aby odeslaný odkaz byl trvalý – permalink, což musí zajistit webmaster či vývojář katalogu. V kódu widgetu se pak jednoduše provede nahrazení výchozí hodnoty URL permalinkem, odlišným od URL zobrazeného v adresním řádku webového prohlížeče¹⁰. Také hodnotu TITLE, která se standardně přebírá z titulku stránky (značka <title> v hlavičce HTML kódu), lze v případě potřeby nahrazovat jiným textem. Zde je třeba mít na paměti, že tento text bude viditelně reprezentovat odesílaný odkaz

⁹ K dispozici je výběr ze služeb Blogger, Wordpress, TypePad, MySpace profile, a také speciální volba Email Newsletter.

¹⁰ V katalogu KKFb má permalink pro podrobné zobrazení záznamu tvar: http://www.kfbz.cz/katalog/zaznam.php?detail_num=XXXX&vers=9&lang=cze, kde XXXX je číslo konkrétního záznamu.

a bude použit jako název příslušné záložky apod., měl by být tedy pokud možno výmluvný, jasný a stručný¹¹.

Jak již bylo řečeno, lze dodatečně měnit nastavení některých vlastností tlačítka. Pokud jde o jazyk (v textu na tlačítku, v záhlaví nabídky služeb apod.), je možné zvolit si buď některý z aktuálně nabízených, nebo nadefinovat si vlastní texty, pokud daný jazyk není v nabídce¹². Lze také vybírat z několika různých druhů tlačítek či zvolit pouze textový odkaz. Pro zobrazení tlačítka lze samozřejmě použít libovolnou jinou grafiku uloženou lokálně na vlastním webserveru či serveru nějaké třetí strany¹³. Pokud jde o nabídku služeb v dynamickém menu zobrazovaném při umístění kurzoru na tlačítko, lze ji buď ponechat ve výchozím nastavení¹⁴, nebo vybrat dle vlastního uvážení ty služby a funkce, o kterých se domníváme, že je naši uživatelé využijí nejčastěji. Dále lze nastavit značku, v našem případě název knihovny, zobrazovaný v záhlaví menu, relativní umístění menu vzhledem k tlačítku a dobu prodlevy, po kterou je menu zobrazeno při přechodu kurzoru přes tlačítko.

Provozovatele katalogu, tedy knihovnu, bude samozřejmě zajímat, jak je služba sdílení odkazů a záložek využívána, co se sdílí, do jakých systémů, odkud apod. Jak již bylo zmíněno, služba AddThis za tímto účelem nabízí statistiky, které jsou dostupné na jejím serveru po přihlášení. K dispozici je několik druhů statistik, všechny vztažené k času. Lze zjistit, kolik odkazů se ve zvoleném období sdílelo, jaký obsah se sdílel (tedy přímo jaké odkazy na jaké stránky – záznamy v katalogu), do jakých systémů/služeb a v jakém množství byly odkazy odesílány¹⁵ a ze kterých kontinentů přišlo kolik požadavků na sdílení. Retrospektiva statistik pokrývá dobu běžného a předchozího

¹¹ V katalogu KKFB obsahuje titulek stránky s podrobným zobrazením dokumentu jeho název a údaje o odpovědnosti převzaté z pole 245 formátu MARC 21 + název knihovny. Příklad:

„Fermata / Nicholson Baker – Katalog Krajské knihovny Františka Bartoše“

¹² V době psaní tohoto příspěvku bylo k dispozici 21 jazyků, mezi kterými čeština chyběla. Potřebné texty v nabídce služeb (Záložky a sdílení, Poslat odkaz e-mailem, Oblíbené, Více) jsou tedy nastaveny přímo v kódu widgetu.

¹³ Česká verze tlačítka s nápisem SDÍLET namísto SHARE nebyla k dispozici. Vyrobiti jsme ji sami a je volně k dispozici na adrese <http://www.kfbz.cz/images/lg-share-cz.gif>

¹⁴ V době psaní tohoto příspěvku byly v dynamické nabídce funkce zaslání odkazu e-mailem, přidání do záložek v prohlížeči, tisk stránky a služby Delicious, Digg, Google, MySpace, Live, Facebook, StumbleUpon a Twitter.

¹⁵ V době psaní tohoto příspěvku byla služba v katalogu KKFB v provozu poměrně krátkou dobu (ca 3 týdny), vypovídací hodnota statistik tedy není vysoká. Jako nejuzívanější systémy a služby se zatím jeví Facebook, Google Bookmarks a Delicious. Využívány jsou také funkce ukládání do záložek v prohlížeči a odesílání e-mailem.

roku. Statistiku jsou přehledně graficky znázorněny a údaje je možné exportovat ve formátu XLS pro MS Excel a ve formátu s oddělovači.

Možností služby AddThis je více, než zde bylo popsáno (např. zmíněná tlačítka pro RSS kanály), ale jejich úplný výčet není cílem tohoto příspěvku a je dostupný na serveru AddThis.com.

Závěr

Nabídnout uživatelům knihovních katalogů jednoduchou možnost sdílení odkazů a tvorby záložek je bezpochyby dobrou službou jak pro ně, tak po knihovny. Nejde o získání „nálepky“ Knihovna 2.0, ale o podporu šíření informací o knihovních fondech a službách a zvýšení jejich využívání. Implementace služeb třetích stran není nic, čeho by se provozovatel katalogu měl obávat¹⁶ a většinou je proveditelná dle svých vlastních potřeb a požadavků i bez spolupráce s dodavatelem knihovního systému. Výše popsaná služba AddThis není jediná svého druhu, obdobnou funkcionalitu nabízí např. rovněž velmi populární služba ShareThis¹⁷ či česká služba Přidat.EU¹⁸, zdá se však, že v prostředí knihovních aplikací patří AddThis k velmi oblíbeným¹⁹. A kdo ví, třeba knihovníky v budoucnu inspiruje k tvorbě widgetu, který by obdobným způsobem umožnil uživatelům „na jedno kliknutí“ např. objednáni dokumentu ze Souborného katalogu ČR v lokálních knihovnách, ale to už se pouštíme za rámec tohoto příspěvku...

¹⁶ Službu AddThis ve svých záznamech aktuálně využívají renomované katalogy jako např. *WorldCat* či *World Digital Library*.

¹⁷ <http://sharethis.com/>

¹⁸ Služba Přidat.EU v mnoha ohledech nápadně připomíná rysy služby AddThis a je zřejmé, že jí byla silně inspirována. Z webu služby (<http://pridat.eu/>) není zřejmé, kdo je jejím vlastníkem a provozovatelem.

¹⁹ Počet nálezů spojení slov *addthis* a *library*, *opac* či *catalog* na vyhledávači Google je v řádu milionů.